

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА - СИРМИЈУМ

СРЕМСКА МИТРОВИЦА

ЗАВРШНИ МАСТЕР РАД

**Начини подршке развијању ране језичке писмености – актуелна пракса
и могућности унапређивања**

Предмет: Припрема деце за описмењавање

Ментор:

др Мирјана Николић, проф.

Студент:

Сања Галоња

Број индекса:44/23 М

Сремска Митровица, 2025.

УВОД	6
ТЕОРИЈСКИ ДЕО	8
1. РАНА ЈЕЗИЧКА ПИСМЕНОСТ	8
1.1. Улога васпитача у развоју ране писмености	9
1.1.1. Како конкретно васпитачи и родитељи могу да раде са децом	12
1.1.2. Игра које се односе на ширење дечјег речника	13
1.2. Улога породице у развоју ране писмености	14
2. ДИГИТАЛНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ	15
2.1 Деца као конзументи дигиталних медија	16
2.2 Документовање коришћењем дигиталних технологија у В-О раду	17
3. МЕТОДОЛОШКИ ДЕО	19
3.1. Предмет и проблем истраживања	19
3.2. Циљ истраживања	19
3.3. Задаци истраживања	19
3.4. Хипотезе истраживања	19
3.5. Методе истраживања	20
3.6. Технике и инструмент истраживања	20
3.7. Популација и узорак истраживања	21
3.8. Статистичка обрада података	21
3.9. Организација и ток истраживања	21
3.10. Учесници анкете, општи подаци	22

4 РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА	23
4.1 Ставови и мишљења васпитача о раној писмености	23
4.2 Консултовање са децом	29
4.3 Актуелна пракса у вртићу	34
5 ДИСКУСИЈА.....	42
6 МЕСТО ДИГИТАЛНИХ ТЕХНОЛОГИЈА У РАЗВОЈУ РАНЕ ПИСМЕНОСТИ – УНАПРЕЂИВАЊЕ ПРАКСЕ	44
ЗАКЉУЧАК	49
ЛИТЕРАТУРА.....	50
Прилог 1 (упитник за васпитаче).....	53
Прилог 2 (питања за консултовање са децом)	57

Сажетак

У оквиру овог мастер рада истражује се развој ране дечје писмености и начини подршке који се користе у васпитно образовним установама. Фокус је стављен на актуелне праксе које примењују васпитачи, као и на перцепције и потребе деце кроз консултовање са њима.

Рад се ослања на резултате анкете спроведене међу васпитачима, која је открила различите приступе у развијању ране дечје писмености, као што су игра, читање прича и креативне активности. Такође анализирани су препреке и изазови са којима се васпитачи сусрећу, који укључују недостатак ресурса, обуке и подршке.

Консултације са децом пружиле су увид у њихове ставове и интересовања што је допринело разумевању препорука за унапређење пракси.

Препоручује се већа сарадња између васпитача и родитеља, као и увођење иновативних метода и алата који би омогућили ефикаснији развој писмености у раним годинама.

Овај рад наглашава важност континуираног усавршавања и адаптације приступа у циљу стварања стимулативног окружења које подржава рани развој дечје писмености.

Кључне речи: рана писменост, рани развој, играње и учење, описмењавање кроз игру, улога васпитача

Summary

In this master's thesis, the author provides insight into the research about literacy development

in early ages of children, as well as the ways of support that are used in educational institutions,

The emphasis in this research is on contemporary practice that is applied by educators, also on children's perceptions and needs that are gathered through consulting with them.

The thesis is based on surveys that were performed amongst educators, that revealed different educational approaches in literacy development in early ages of children such as:

games, reading stories and creative activities. Also, another survey is presented and it is about obstacles

and challenges that most educators meet with, including lack of resources, also training and support.

Consulting with children has given us the access to inspect their interests and attitude towards daycare activities resulting in understanding recommendations for practice improvement.

It is recommended that the cooperation between educators and parents should be increased, as well as innovative educational tools and methods should be implemented in order to enable more efficient literacy development in early ages of children.

This thesis emphasizes importance of continuous improvement and approach upgrading with a purpose of creating simulative surrounding that supports literacy development in early ages of children.

Keywords: early literacy, early development, playing and learning, developing literacy though playing, the role of the educator

УВОД

Рана дечја писменост представља кључни аспект развоја сваког детета, јер поставља темеље за будуће образовање и лични развој. У савременом друштву где је писменост постала неопходан услов за успех на свим пољима, разумевање процеса учења читања и писања у најранијем узрасту добија на значају. Појам ране писмености се обично везује за вештине читања и писања, али постоји читав низ различитих знања и умења које се код деце развијају на раном узрасту.

Рана дечја писменост се дефинише као скуп различитих знања и вештина које деци омогућавају да завире у свет писане културе и пре него што савладају сва слова. Деца тада овладавају низом различитих вештина које ће им у наредном периоду бити веома важне за савладавање читања, писања и развијања позитивног става према читању, што је веома важно за њихов развој и даље образовање.

Уз значај ране писмености, посебна пажња се посвећује и развоју моторичких и когнитивних способности, као и социјалних вештина код деце. Ове вештине доприносе бољем разумевању окружења, разумевању самосталности и самопоуздања, што је кључно за успешан почетак образовног путовања. Поред тога, увођење различитих техника и креативних активности у процесу учења подстиче интересовање за писану реч и развијају машту и стваралачке способности детета.

Рана интервенција и подршка у области писмености омогућавају детету да превазиђе потенцијалне потешкоће у читању и писању, као и да изгради позитиван став према учењу. Стога, унапређење стратегија и метода рада раном узрасту, као и сарадња породице и васпитача, представљају важне факторе у стварању подстицајног окружења у коме ће деца успешно развијати своје писане вештине. На овај начин, рана дечја писменост постаје не само темељ за будуће академске успехе, већ и основа за развој целокупне личности, креативности и способности самосталног истраживања света. Због тога је улога родитеља, васпитача и стручњака у овој области од изузетне важности за стварање позитивне и подстицајне средине у којој ће свако дете имати могућност да допринесе свој пуни потенцијал.

Важно је напоменути различите стратегије и методе које се користе у реализацији Основа програма предшколског васпитања и образовања, популарно названим „Године узлета“:

1. „Интерактивно учење”- деца се подстичу да активно учествују у процесу учења кроз игре, дискусије и групне активности, што доприноси развоју критичког мишљења и комуникационих вештина.

2. „Индивидуализација”- приступ учењу се прилагођава потребама сваког детета, што омогућава да се различите писмености развијају у складу са њиховим интересовањима и способностима.

3. „Креативно изражавање” - програм подстиче децу на креативно писање и изражавање својих мисли и осећања, што додатно развија њихову језичку писменост и самопоуздање.

4. „Мултидисциплинарни приступ” - писменост се интегрише са другим предметима, чиме се деци омогућава да виде повезаност између различитих области знања.

Ова филозофија образовања не само да побољшава језичке вештине код деце, већ и развија њихове социјалне и емоционалне компетенције, припремајући их за изазове будућности. Развој ране деце писмености кроз „Нове основе” програма представља процес који захтева континуирано прилагођавање и иновације, а циљеви су усмерени ка стварању писмених, самосталних и креативних појединаца. Важно је напоменути да се кроз овај приступ учењу омогућује и интеграција савремених технологија у образовни процес, што додатно мотивише децу и олакшава приступ различитим изворима.

ТЕОРИЈСКИ ДЕО

1. РАНА ЈЕЗИЧКА ПИСМЕНОСТ

Развој ране дечје писмености у оквиру „Нових основа” програма представља кључни аспект образовног процеса, који се ослања на савремене приступе и методологије.

Један од централних елемената овог програма јесте интеграција писмености у све области учења, што омогућава деци да развијају вештине читања и писања кроз разне активности и контексте. Писменост се не посматра само као техника читања и писања, већ се наглашава њен значај у свакодневном животу и интеракцији са околином.

Кроз разне активности, као што су читање, причање прича, драматизација и писање, деца се подстичу да активно учествују у процесу учења. Такође „Нове основе” наглашавају важност сарадње између васпитача, родитеља и заједнице, чиме се ствара подржавајуће окружење за развој ране писмености.

Рана писменост се развија у подстицајном језичком окружењу кроз активности у којима различити начини симболичког бележења и писана комуникација имају сврху у самој активности, а не кроз издвојено подучавање деце читању и писању (Године узлета - Основе програма предшколског васпитања и образовања, 2019).

Николић и Миленковић (2019) наводе да стицање писмености означава развојни пут који започиње рано у животу детета и оно што је карактеристично за писменост јесте да се одвија поступним развојем и стицањем различитих аспеката писмености.

Литерарна просторна целина пружа прилике за богаћење речника и коришћење различитих функција језика; језичко стваралаштво; разумевање сврхе и начина употребе различитих система симболичке репрезентације (Павловић Бренеселовић,, Крњаја, Бацковић, 2022).

У савременим дечјим вртићима појачава се свест о важности физичког окружења за развој и учење деце. Концепт простора као трећег васпитача истиче да амбијент у којем се деца налазе игра кључну улогу, поред васпитача.

Простори у вртићу треба да буду динамични, прилагодљиви и инспиративни, пружајући деци могућност да истражују и уче кроз различите активности. Простори за игру могу бити опремљени разноврсним материјалима и играчкама које подстичу машту

и креативно размишљање. У исто време јасно дефинисани простори омогућавају деци да развијају своје вештине и знања.

Интеграција простора као трећег васпитача у деčје вртиће може драстично побољшати квалитет образовања и искуства које деца доживљавају, чинећи их активним учесницима у властитом процесу учења и развоја. (Павловић Бренеселовић,, Крњаја, Бацковић, 2022).

Рана језичка писменост настаје кроз заједничко ангажовање низа различитих вештина које су повезане са језиком, фонолошком свешћу и знањем. Ове вештине се развијају кроз активности које са децом организујемо у вртићу и породици. Контекст у ком дете одраста је од пресудног значаја за развој дететове ране писмености. Важно је у каквој атмосфери у породици дете одраста, каква је породична структура, какви су односи унутар породице и како чланови породице заједно функционишу. Акценат се ставља и на однос према писмености, на то у којој мери породица, вртић и шира друштвена заједница, негују и развијају уверења да је писменост важна за сваког појединца, као и настојање да развијају љубав према читању од најранијег узраста.

Истраживања и анализе развоја ране писмености у Србији су још увек у успону, те их нема довољно. Када је реч о страним истраживањима, она указују на то да недостатак фонолошких способности у комбинацији са недостатком краткорочног аудитивног памћења представља најзаступљенију тешкоћу код деце која имају поремећаје у читању а затим и у писању (Лазаревић, 2014).

Окружење у ком дете одраста може на различите начине да утиче на однос детета према читању као и на развој различитих вештина потребних за дететово описмењавање.

1.1. Улога васпитача у развоју ране писмености

Улога васпитача у развоју ране писмености је изузетно важна и вишеструка. Васпитачи имају кључну улогу у стварању окружења које подстиче рану писменост кроз различите активности и стратегије.

- Мотивација и ангажовање:

Васпитачи подстичу децу да се интересују за књиге и читање кроз игру, приче и интерактивне активности, чиме се развија љубав према књигама.

- Развијање језика:

Кроз разговор, игру, песме и рецитације, васпитачи помажу деци да развијају језичке вештине укључујући вокабулар, граматичке структуре и комуникацијске способности.

- Увод у писање:

Васпитачи уводе децу у свет писања користећи активности као што су цртање, писање текста уз слике, играње словима...

- Креирање окружења:

Организовањем простора богатог књижевним материјалом, постављањем обележја у простору,

- Праћење напретка:

Васпитачи прате развој писмености код деце, прилагођавајући активности како би задовољили различите нивое и потребе деце.

- Сарадња са родитељима:

Васпитачи комуницирају са родитељима о важности раног читања и писања, пружајући им савете и ресурсе за подршку код куће.

Васпитач планира и осмишљава ситуације у којима ће подстицати децу да користе различите симболичке језике- цртање, вајање, драмске игре, писање, сликање, скицирање, мапирање. Деца ће их користити у ситуацијама у којима виде смисао и сврху да их користе. Васпитач их охрабрује и подстиче тако што ће им прво обезбедити квалитетну физичку средину – простор, потребан материјал и средства. То подразумева да се деци стално доносе различити материјали и средства за истраживање и изражавање.

Учешћем васпитача у заједничким активностима са децом подстичу се деца на различито изражавање. Васпитач омогућава и инспирише децу да користе нове симболе у ситуацијама у којима деца уочавају њихову сврху (да представе како су нешто разумели, да представе процес како су нешто урадили или истажили, да сачувају и упоређују податке, да означе места, да сачувају идеје као подсетник, да направе план, да забележе и тако издвоје нешто што им је важно...).

У просторној организацији собе у којој деца бораве посебан део заузима литерарна просторна целина у којој се налазе књиге (бајке, сликовнице, енциклопедије), штампани материјали (проспекти, симболи, брошуре...), као и простор различитих начина симболичког изражавања и представљања (слова, бројеви, шеме, мапе, графикони, симболи...).

Рана писменост се развија у подстицајном језичком окружењу кроз активности у којима различити начини симболичког бележења и писана комуникација имају сврху у самој тој активности, а не кроз издвојено подучавање деце читању и писању. Ова просторна целина пружа прилике за богаћење речника и коришћење различитих функција језика; језичко стваралаштво; разумевање сврхе и начина употребе различитих система симболичке репрезентације.

Слушање и причање прича су основ за развој ране писмености деце. Деци су потребне прилике у којима ће се сусретати са различитим употребама говора,

различитим симболичким репрезентацијама и разноврсним искуствима са писаним материјалима (сликовнице, брошуре, постери, шеме, графикони, каталози, проспекти,...)

На јасленом узрасту, поред сликовница и дечјих књига то може бити тапет за писање кредом на зиду или полеђини полице или тапет за „писање“ бојицама. У групама са старијом децом, у овом простору се налазе столови са столицама, полице са одговарајућим средствима и материјалима као и низ подстицајних ресурса (плакати, постери, књиге, журнале, брошуре, мапе, карте...) и површине за писање и излагање (табле, панои...) и прибор за писање.

Прилагођава се процес читања узрастном нивоу детета. Ствара се могућност да читање приче отвара простор за грађење нових значења са децом. Активност читања књига деци се помера са пуког репродуктивног изговарања текста на интерактивни процес у коме васпитачи адаптирају своје стратегије читања дететовим тренутним потребама и интересовањима, као и да развију нова значења у интеракцији са дететом.

Посебна пажња ставља се на поезију која је значајна за развој риме, која представља један од кључних фактора у развоју писмености, али и у развоју општих језичких способности.

Да би се деца заинтересовала за читалачку активност у собе се уносе књиге са популарним цртаним ликовима. У литерарну просторну целину уносе се књиге, енциклопедије и сл. у складу са актуелном темом/пројектом, које су доступне деци, које омогућавају истраживање.

Поред традиционалних и класичних бајки, попут Пепељуге, Вука ис седам јарића итд. Који су значајни за развој социјалних и емоционалних вредности код деце, користе се и новији наслови, модерније теме, графички израз и језик који је прикладнији за савремено дете. (<https://puduga.rs/informator/obavestenja/na-koji-nacin-podrzavamo-ranu-pismenost-u-vrticu>)

Када се фокус ставља на развој ране писмености у вртићу, користи се и визуелно приказивање језичких јединица које делимо на иконичко, индексичко и симболичко (Мићић, 2019). Иконички приказ подразумева да су јединице приказане сликом чијим се садржајем упућује на њихово значење (нпр. реч јабука приказана цртежом, сликом или фотографијом јабуке). Илустровање појма остварује се коришћењем илустрација које репрезентују одређени појам. Тај појам се именује одређеном речју, а реч се представља иконички. На пример, ознака је илустрација куће, а означена је реч „кућа“.

Индексички приказ гласа подразумева представљање дела целином. То је слика појма у чијем се називу одређени глас налази у иницијалној позицији. Пут посредовања је следећи: 1.икона – 2. појам – 3. реч (симбол) – 4. индекс речи (први глас у речи). Дакле, ознака је илустрација куће, а означено је глас К. (Мићић, 2019).

1.1.1. Како конкретно васпитачи и родитељи могу да раде са децом

Фонолошку свесност код деце можемо да развијамо кроз различите игре и активности попут:

- Певања, али и смишљања песмица са децом; кроз искуство са песмама дете постаје свесно риме, шта се са чим римује или не римује;
- На слово на слово и сличне игре попут тога да одрасли намерно изоставе или измени неки глас у речи, провоцирајући дете да га коригује, као и да само направи реч која ће садржати глас који ту не припада (Да ли се каже киша или кипа? А слушај ово: солитер или солижер?) или тражити од детета да уочи нешто што именујемо изговарајући реч глас по глас (А где је овде КЛУПА, а МАЦА?); на тај начин ће дете развијати свест о гласовима који се налазе на различитим местима у речима које су му познате и које користи, али то што зна њихово значење и може да их изговори и даље не укључује свест о сваком гласу, као ни о томе да се реч може изделити на мање јединице-гласове.

Други важан сегмент ране писмености јесте свесност детета о писаном коду. Много пре него што дете почне самостално да чита и пише, оно (треба да) научи шта је у књигама, како је она организована, како се листа, како се чита (како је текст организован- где је почетак и крај текста, где је илустрација...).

Овај аспект ране писмености можемо са децом у вртићу и породици да развијемо тако што ћемо да:

- Читамо са децом, што чешће, у што разноврснијим приликама и са различитим циљевима (да нешто сазнамо, да уживамо, да решимо неки проблем);
- Дајемо детету да оно држи и листа књиге док је заједно читамо;
- Указујемо детету на елементе књиге: на то да књига има наслов, где она стоји, како изгледа насловна страна и зашто, где пише ко је књигу написао и др;
- Окренемо књигу наопачке и да се правимо да читамо, чекајући да дете примети и коригује нас;
- Руком показујемо током читања на део текста који читамо, како би дете могло то да прати како се крећемо кроз текст (тако ће дете научити да се текст чита одозго надоле и слева на десно).(<https://www.danas.rs/zivot/zasto-je-vazno-razvijanje-rane-pismenosti-i-sta-svako-od-nas-moze-da-radi-sa-decom/>)

Идеја о раној писменост је први пут истакнута у докторату Мери Клеј (Marie Clay) током шездесетих година прошлог века (Doyle, 2013, према: Шева, 2019). Појам се даље развијао, дошавши до дефиниције Teale & Sulzby (1986) који рану писменост представљају „као композитни концепт који укључује знања и вештине повезане са

развојем језичке компетенције, металингвистичке свесности и писаног језика код деце старости од 0 до 5 година” (Шева, 2019: 192) .

Раније се веровало да деца прво само слушају, затим усвајају говор, а тек после тога, када крену у школу почињу да уче читање и писање. Данас је истраживањима утврђено да први подстицаји за развој ране писмености почињу комуникацијом између новорођенчета и људи из његовог окружења, најчешће мајке и оца, и настављају се током целог детињства у свим облицима друштвено-социјалних односа, у свим интеракцијама са окружењем, и облицима комуникације.

У оквиру ране језичке писменост, читање заузима посебно место. Па ипак, треба рећи да до поласка у школу дете не треба да научи да чита, али у циљу припреме за полазак у школу, треба да развије претчиталачке вештине које ће му омогућити лако усвајање читања. „Предуслови за развој предвештина читања су: уредан говорно-језички развој; способност разумевања говора других, садржаја приче и самостално препричавање; уредан изговор гласова до шесте године; реченица правилне граматичке структуре и уредна пажња и концентрација”(Николић, Миленковић, 2019: 126).

1.1.2. Игра које се односе на ширење децјег речника

За подстицање ране језичке писмености у вртићу, васпитачи користе разне игре и приступе. Од игара, према Спасићу (2021), препоручују се фонолошке, морфолошке, синтаксичке, драмске и игре ритма и риме. Свака од наведених игара може да буде организована планирано, у оквиру неке активности и током пројеката, али исто тако, важно је користити и спонтане ситуације за примену језичких игара. Некада једноставне дневне рутине или појаве пратимо иницирањем језичких игара, које код деце буде расположење и потребу да кроз игровни приступ реализују одређене задатке, чак и онда када нису у потпуности спремна за њих (дете није увек расположено за одлазак на спавање или за престанак игре која му је забавна). Приликом употребе свих типова игара које су споменуте, васпитачи морају да се воде узрастним способностима деце, њиховим говорним вештинама и нивоу развоја, потребама за подстицање развоја говора, потребом за додатном подршком, и слично. Није свака игра добар избор за свако дете, или сваки узраст, али се свака може прилагодити групи или појединцу уз труд и креативност. На првом месту, стручност васпитача долази до изражаја код индивидуализовања одређених игара и прилагођавању могућностима деце.

Када је реч о претчиталачким вежбама, оне су засноване на разумевању појмова реч, глас и слово и манипулисању овим језичким јединицама. Оне почивају на визуелном представљању језичких јединица, а у њих спада:

1. сазнавање шта је реч,

2. сазнање шта је глас, што обухвата гласовну анализу, односно, поделу речи на гласове, бележење гласова симболима, и одређивање позиције гласа у речи ,
3. разликовање гласа и слова,
4. упознавање са графичком структуром слова, и
5. писање (Мићић, 2019: 18).

1.2. Улога породице у развоју ране писмености

Развој ране писмености у кућном окружењу се у литератури означава термином „Писменост у кућном окружењу“ (Шева, 2019). Он обухвата различите елементе, као што су учесталост и квалитет заједничког читања књига чланова породице са децом, покушаји родитеља да науче децу да читају слова и речи, доступност штампаних материјала у кући, родитељско моделовање понашања која се односе на писменост, као и уверења родитеља о читању (Bus, van Ijzendoorn & Pellegrini, 1995, према: Шева, 2019).

Читање књига са децом је једна од редовних активности које родитељи практикују са циљем развијања ране писмености у кућном окружењу. Редовност ове активности је повезана са социоекономским статусом и образовањем родитеља, као и са породичним навикама и односима у породици. То значи да и онда када је у породици социоекономски статус висок, а ресурси у кући богати, ако не постоји навика заједничког читања, саме књиге и њихово присуство неће давати жељене резултате. Деца воле заједничко читање и то је оно што их подстиче на потребу да читају још, а не само постојање књига у њиховом окружењу. Заједничко читање са децом има позитиван утицај на емотивни и социјални развој детета, што утиче на његов став и његову мотивацију за читање касније. У којој мери ће заједничко читање имати ефекта на језички развој код детета много зависи од навика и односа према читању одраслих. Дикција, динамика, гестикулација, све су ово елементи који код деце изазивају доживљај.

Читање са децом води ка првим корацима ка писању. Међутим, заједничко читање и учење деце писању су две различите ствари. Наиме, заједничко читање са децом има позитиван утицај на говор, док подучавање у вези са писаним језиком има директан и јачи утицај на почетну/рану писменост која се потом рефлектује на фонолошку свесност, а одатле се шири утицај на читање у школи (Шева, 2019).

Кроз свакодневне интеракције и активности родитељи и чланови породице позитивно утичу на развој ране писмености кроз:

- **Моделовање писмености**

Деца уче посматрајући одрасле. Када виде родитеље како читају књигу, пишу или користе писане вештине у свакодневном животу, развијају интересовање за писану реч;

- **Читање наглас:**

Читање књига наглас детету развија и јача емоционалну повезаност између детета и родитеља. Постављање питања током читања може подстаћи размишљање и дискусију;

- **Приступачност књигама:**

Стварање окружења богатог књигама и писаним материјалима, као што су часописи, новине и едукативни алати могу мотивисати децу да истражују и читају;

- **Игра и креативност:**

Укључивање игара које подстичу језичке вештине, као што су игре речима, песме и риме;

- **Подстицање комуникације:**

Отворена комуникација унутар породице подстиче развој говора и језика. Постављањем питања и разговором о свакодневним активностима деца уче нове речи и изразе;

- **Подршка и охрабрење:**

Охрабривање детета да исказује своје мисли и идеје кроз писање или причање помаже у развијању самопоуздања у писменим вештинама

2. ДИГИТАЛНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ

Савремени приступ образовању наглашава значај дигитализације као кључног аспекта за унапређење квалитета педагошког рада и подразумева интеграцију дигиталних технологија у свакодневни рад васпитача и наставника. Важан европски оквир DigCompEdu (UNICEF, 2002).

У истраживању Суа и Јанга (Su & Yang, 2023) идентификовано је шест кључних елемената дигиталних компетенција које васпитачи треба да поседују: професионална посвећеност, употреба дигиталних ресурса, дигитална педагогија, евалуација и повратне информације, оснаживање деце и олакшавање развоја њихових дигиталних вештина. Налази истраживања Масоумија и Бурбура (Masoumi & Bourbour, 2024) указују да дигитална компетенција обухвата не само основно коришћење технологије, већ и критички и креативан приступ васпитача. Аутори указују на значај примене дигиталних компетенција кроз интерактивне активности и решавање проблема у дигиталном окружењу.

Дигитални медији, који су по својој природи интерактивни, или свој медијски садржај нуде на неком дигиталном уређају, добијају све значајнију улогу у животу деце од најранијег узраста, обликујући њихове свакодневне активности - начин на који

проводе слободне време када нису у вртићу, комуницирају, играју се и друже са вршњацима, уче и стичу нова искуства. Истраживања спроведена у европским земљама показују да су деца млађа од 8 година веома укључена у дигитални свет и свакодневно окружена бројним дигиталним уређајима у својим домовима (Kumpulainen & Gilen, 2017).

Позитиван утицај медија огледа се, генерално, у стицању знања и вештина, усвајању научних и културних поставки, богаћењу моралне и социјалне димензије, као и у развоју стваралачких способности. Код деце предшколске доби медији могу утицати на развој маште и креативности (Јурчић, 2017).

2.1 Деца као конзументи дигиталних медија

Рачунарски програми могу подстаћи развој језика јер одржавају језичко образовање ситуације са којима се деца сусрећу у свакодневном животу. Многи рачунарски програми садрже мултимедијалне презентације или активности са сликама, гласовима и речима на екрану. Ипак, рачунари не би смели да замене књиге и стварне људе који читају деци, већ би требало да буду додатак учењу. Пре коришћења рачунара и апликација деца морају да разумеју употребу симбола тако да, када их виде на екрану, разумеју њихово значење. (Миленковић, Николић, Чворовић, 2025)

Ако покушамо да сумирамо предности и ризике коришћења дигиталних медија на раном узрасту деце, може се закључити да, за разлику од пасивног коришћења које може имати бројне негативне ефекте, активно коришћење подразумева да је дете ангажовано на смислен и ментално активирајући начин, што подразумева креирање садржаја у дигиталном формату, цртање у различитим програмима, кодирање, дизајнирање игара, апликација, писање. За активно коришћење дигиталне технологије од стране деце од велике је важности посредовање одраслих, а посебно родитеља, што неминовно отвара питања и њихових дигиталних компетенција. (Исто)

Малишани узраста од осамнаест месеци до две године могу да гледају или користе медијски програм или висококвалитетне апликације само у присуству одраслих који прегледају и усмеравају њихову употребу и помажу им да разумеју оно што виде. Деца узраста од две до пет година не би требало да проводе испред екрана више од једног сата дневно, и то уз присуство и учешће одраслих, уз пажљив избор едукативних и узрасто примерених садржаја и активности, а без могућности приступа садржајима који промовишу агресију, насиље, било који облик предрасуда или дискриминације. Деца старија од шест година треба да имају ограничено време коришћења дигиталних медија, као и препоруку које медије могу користити. (Исто)

Деца на узрасту од три до четири године су највећи конзументи цртаних филмова који се приказују на телевизији или их гледају на мобилним уређајима својих родитеља. Анимирани (цртани) филм је заправо средство медијске комуникације које се изражава

кодом илузорног кретања у комбинацији са слушним делом (Шкрабало, 1998). Цртани филмови утичу на пажњу и развој комуникацијских вештина, и могу имати позитиван ефекат на децу, али и супротан, уколико деца сатима гледају телевизију сама (Братанић, 1991). Доказано је да континуирано гледање цртаних филмова у којима доминирају различите сцене насиља, жестоке боје, брзе промене у ритму радње, бучна музичка подлога код неке деце може изазвати физички и емоционални немир. Негативан утицај цртаних филмова и њиховог садржаја на децу ће се догодити ако деца имају могућност да неограничено гледају телевизију, или ако је телевизор у њиховој соби и надхват руке, те је важно смањити навику држања телевизора упаљеним када га нико у домаћинству не гледа (Peters & Blumberg, 2002). Нека истраживања су показала да предуго гледање телевизије може утицати и на језички развој детета - што више сати дневно деца гледају телевизију, то су њихове језичке способности ниже (Košir, Zgrabljić i Ranfl, 1999).

2.2 Документовање коришћењем дигиталних технологија у В-О раду

У више званичних докумената у области образовања у Републици Србији стављен је фокус на значај употребе дигиталних технологија у васпитно -образовној пракси. Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године препознаје дигитализацију као један од приоритета и наглашава значај дигиталне компетенције као кључног елемента у васпитно- образовном раду, чиме се обезбеђује транспарентност и ефикасност педагошког рада. Стицање дигиталне компетенције у оквиру система обавезног образовања дефинисано је Законом о основном систему образовања и васпитања Републике Србије (Службени гласник, бр. 88/2017, 27/2018- др. закон, 10/2019, 27/2018- др. закон 6/2020, 129/2021 i 92/2023).

У документу Основе програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“ (2019) дигитална компетенција препозната је као један од осам кључних образовних компетенција за целовито учење у предшколском васпитању и образовању. Поменута компетенција подразумева развој адекватног односа и културу употребе дигиталних технологија и развија се кроз смислено коришћење дигиталних технологија као оруђа којима се деци омогућава: долажење до информација; изражавање и представљање у функцији игре и истраживања; документовање различитих активности (исто:21). Дигиталне технологије могу бити у функцији свих стратегија рада васпитача: од планирања, преко заједничког развијања програма, до праћења, документовања и вредновања.

Кроз планиране ситуације учења, васпитач треба да пружи подршку деци тако што обезбеђује различите изворе учења, међу којима су и дигитални извори, односно „омогућава деци да смислено користе дигиталне технологије као оруђа у бављењу темом/пројектом“ (Стојковић, 2019: 221).

Павловић Бренеселовић(2021) наглашава да коришћење дигиталних технологија не би требало да буде изолована, посебна област рада васпитача, већ би њено коришћење требало смислено интегрисати у продубљено истраживање теме/пројекта. Дигиталне технологије васпитач може да користи као оруђе за долажење до потребних информација, комуникацију са другим учесницима процеса учења, креативне начине изражавања властитих доживљаја, искуства и сазнања. Примена дигиталних технологија у процесу документовања може унапредити видљивост процеса учења, обезбедити прилике за (само)рефлексију различитих актера васпитно- образовног процеса, те дати основу за промишљање даљих могућности развијања кључних квалитета праксе.

Иако дигитализација отвара бројне могућности, а увођење дигиталних алата у педагошку документацију омогућава систематско праћење и евидентирање васпитно- образовних активности, постоје одређени изазови који, пре свега, укључују недовољну обученост васпитача за коришћење напредних алата и дигиталних технологија.(Пешић, Николић, Кораћ 2025.)

3. МЕТОДОЛОШКИ ДЕО

3.1. Предмет и проблем истраживања

Зашто се појам писмености најчешће везује за вештине читања и писања, иако знамо да период ране писмености носи читав низ различитих вештина и знања које се развијају годинама пре него што дете научи слова и почне самостално да чита и пише?

3.2. Циљ истраживања

Циљ истраживања је да се идентификују најбољи приступи и стратегије које могу подржати развој ране писмености код деце, као и да се укаже на изазове са којима се родитељи и васпитачи суочавају.

3.3. Задаци истраживања

1. Испитати мишљење васпитача на тему: Како подстичете развој ране дечје писмености?
2. Урадити консултовање са децом, како деца разумеју појмове који су везани за рану писменост.

3.4. Хипотезе истраживања

1. Васпитачи су мишљења да:

- Користе различите методолошке приступе и активности за подстицање ране дечје писмености,
- Игра има значајну улогу у процесу учења, јер омогућава деци да кроз интеракцију и истраживање развијају своје језичке и комуникационе вештине.
- Да породично окружење и активно укључивање родитеља у рад вртића могу значајно утицати на дечји развој,
- Да су изазови у развоју ране дечје писмености недостатак ресурса, различити нивои вештина међу децом или ограничени временски оквири,
- Да професионални развој игра кључну улогу у квалитету образовања које пружају

2. Претпоставка је да деца у години пред полазак у школу имају различите нивое разумевања појмова везаних за рану писменост и да се разумевање значајно обликује кроз интеракције са вршњацима, родитељима и васпитачима, нивои разумевања могу се значајно разликовати у зависности од изложености различитим дигиталним уређајима.

3.5. Методе истраживања

Истраживање ће бити емпиријско, дескриптивног карактера. То даље подразумева да ће се подаци прикупити кроз испитивање педагошке праксе и упитник за васпитаче. Упитник за васпитаче ће имати за циљ да се испита на који начин васпитач подржава рану писменост код деце предшколског узраста.

Дескриптивна метода ће се применити приликом прикупљања података, обраду и представљање добијених резултата.

Метода теоријске анализе користиће се у циљу стварања теоријске основе истраживања: одређивање предмета истраживања, дефинисање основних појмова, формулисање циља истраживања и постављање задатака, те хипотеза истраживања.

3.6. Технике и инструмент истраживања

У истраживању је примењена техника анкетирања, инструмент гугл (google form) упитник за васпитаче.

Извршиће се и консултовање са децом у години пред полазак у школу. Деца ће у мањим групама или појединачно одговарати на тринаест питања везаних за њихово разумевање ране дечје писмености и питања везана за дигиталну писменост.

3.7. Популација и узорак истраживања

Истраживање ће се реализовати у Предшколској установи „Јелица Станивуковић Шиља“ Популацију чине запослени васпитачи и медицинске сестре васпитачи, њих педесет.

У консултовању са децом ће учествовати двадесеторо деце у години пред полазак у школу из три вртића у Шиду.

3.8. Статистичка обрада података

Анализа прикупљених података из анкете за васпитаче обавиће се коришћењем квантитативне методе. Ова метода ће омогућити идентификацију образаца и трендова у одговорима.

Код консултовања са децом користиће се квалитативни метод. Квалитативна анализа ће омогућити дубље разумевање ставова и искуства деце у години пред полазак у школу.

3.9. Организација и ток истраживања

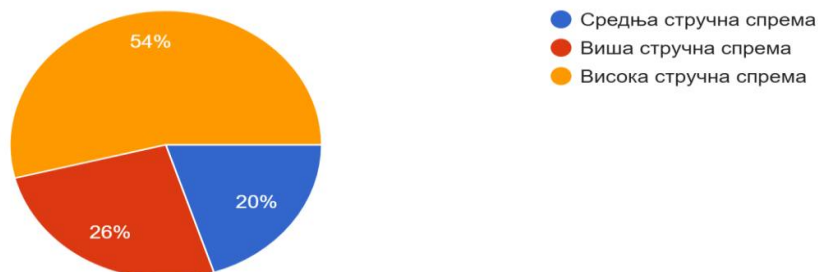
Истраживање је реализовано у марту и априлу 2025. године. Васпитачима је прослеђена анкета на вибер групу ВОВ у коју су укључени васпитачи и медицинске сестре васпитачи ПУ “Јелица Станивуковић Шиља” у Шиду. Васпитачима је образложен циљ, намена истраживања и наглашено да је анкета анонимна и да би њихово мишљење било значајно за унапређивање праксе. Васпитачи и медицинске сестре васпитачи су имали рок од десет дана да попуне анкету.

Консултовање са децом је извршено у три вртића у Шиду са децом у години пред полазак у школу. Деца су у мањим групама или појединачно одговарала на постављена питања, а консултовање је снимано аудио записом због лакше комуникације са децом и бележења одговора.

3.10. Учесници анкете, општи подаци

1.1. Ваш ниво образовања

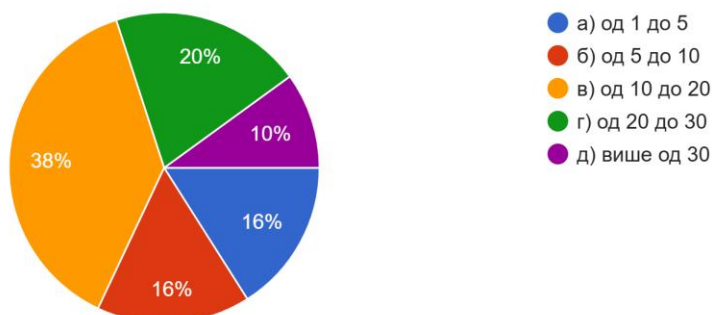
50 responses

Од педесет учесника анкете десеторо има завршену средњу школу, тринаесторо вишу и двадесет седморо високу школу.

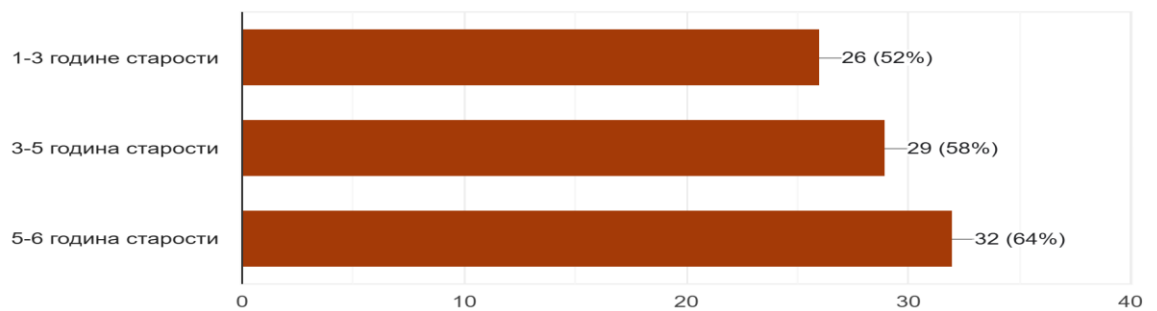
1.2. Године искуства у раду са децом

50 responses

Највећи број испитаника има иза себе између десет и двадесет година радног искуства у раду са децом.

1.3. Са којим узрастом деце сте до сада радили у вртићу? (Одаберите један или више одговора).
50 responses

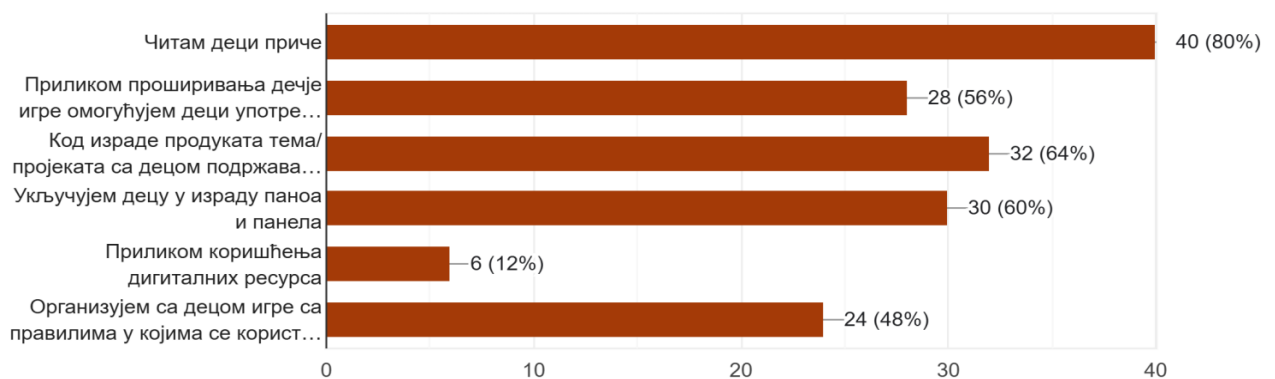

У следећим одговорима запажам да су и учесници који имају завршену виши или високу школу радили и са децом јасленог узраста што сматрам веома важним, јер се у том узрасту мозак детета развија брже него икада касније у животу и потребна му је што боља стимулација због обликовања мозга за размишљање и учење.

4 РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

4.1 Ставови и мишљења васпитача о раној писмености

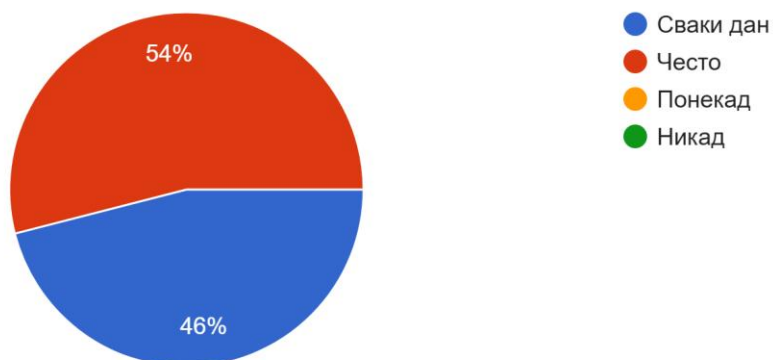
2.1. Које активности најчешће спроводите за подстицање ране писмености код деце? (Одаберите један или више одговора).
50 responses

За подстицање ране деçје писмености васпитачи најчешће спроводе читање прича и на разне начине подстичу рану писменост, а најређе се примењују дигитални ресурси.

2.2. Колико често укључујете читање у свакодневне активности?

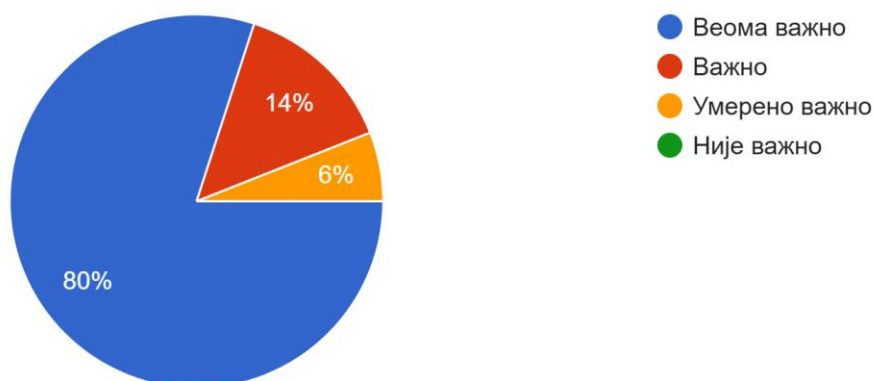
50 responses

Васпитачи често или сваки дан читају деци, што је веома важно јер читање има вишеструке позитивне ефекте за дечји развој.

2.3. Како оцењујете важност игре у развоју ране писмености код деце?

50 responses

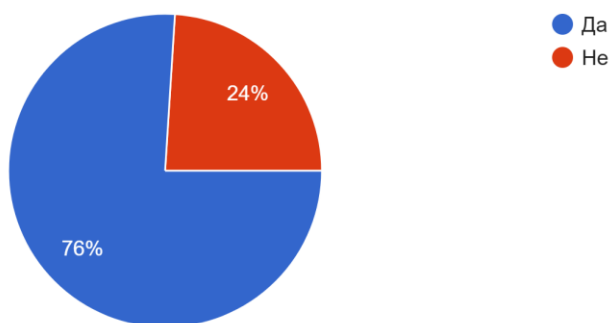
Васпитачи оцењују веома важном и важном игру у контексту развоја ране писмености, само троје анкетираних игру у том контексту сматра умерено важном.

2.4. Укратко образложите зашто сте тако оценили важност игре?

Највећи број испитаника је одговорио:

- * Деца у игри најлакше уче *15 испитаника*
- * Развијају различите вештине, способности, креативност и машту *12 испитаника*
- * Игру сматрају важним чиниоцем у комуникацији *8 испитаника*
- * Да деца развијају говор у игри уче да деле играчке, помажу једни другим. *6 испитаника*
- * Откривају, истражују уче се социјализацији, усвајају modele понашања *4 испитаника*
- * Неки од испитаника сматрају да се тако стичу темељи за даље учење у школи *4 испитаника*
- * Само један испитаник сматра да рана писменост није пресудна за даље школовање.

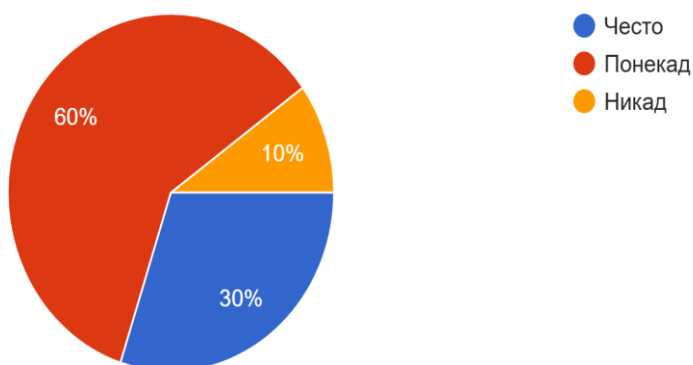
3.1. Да ли сте са родитељима на састанцима разговарали о значењу појма рана писменост у Годинама узлета, како они овај појам не би бркали са подучавањем деце у читању и писању?
50 responses

Тридесет осморо испитаника је са родитељима разговарало о значењу појма рана писменост у Годинама узлета, док њих дванаесторо није.

3.2. Колико често комуницирате са родитељима о важности раног развоја писмености?

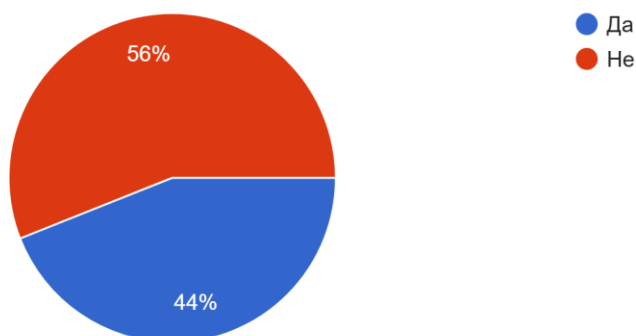
50 responses

Петоро испитаника никада не комуницира на тему ране писмености са родитељима, док њих тридесет то ради понекад, а петнаесторо испитаника често.

3.3. Да ли организујете радионице или информативне састанке за родитеље у сврху подршке дечјој писмености?

50 responses

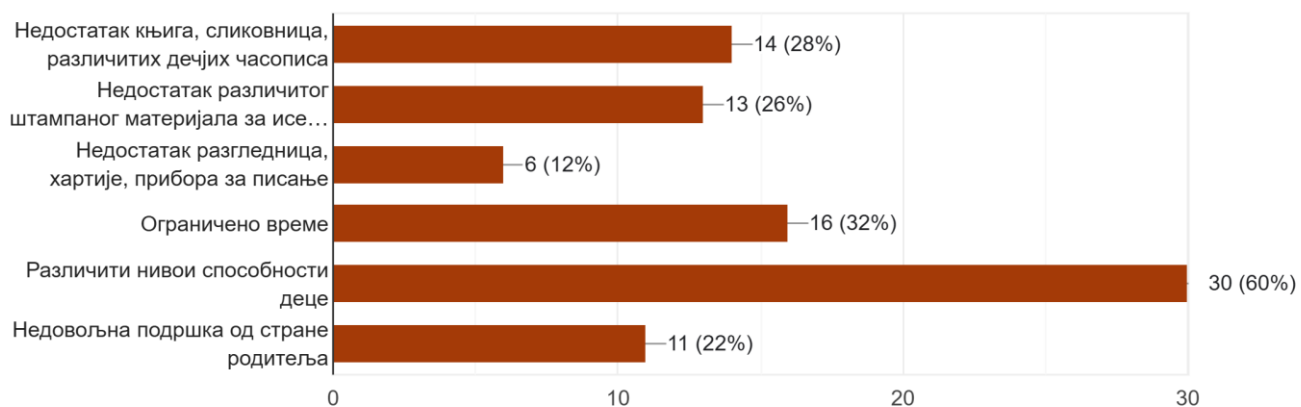

56% васпитача је организовало радионице или информативне састанке са родитељима у сврху подршке раној дечјој писмености.

Идентификација проблема

4.1. Које препреке најчешће срећете у раду на развоју ране писмености? (Одаберите један или више одговора)

50 responses

Највећи број испитаника се изјаснио да су им различити нивои способности деце највеће препреке у развоју ране писмености.

4.1.1 Уколико у претходном питању нису наведене препреке на које наилазите у раду усмереном на развој ране писмености, можете их овде навести:

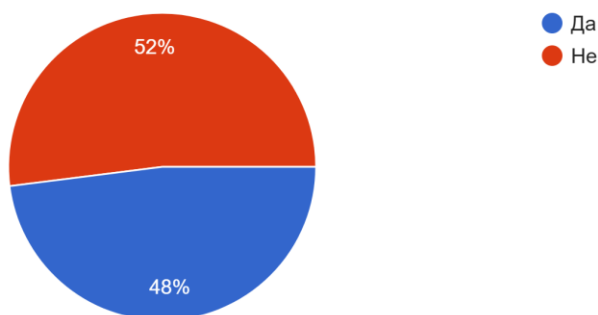
Један од испитаника сматра да активности везане за рану писменост нису изводљиве на јасленом узрасту

И један одговор је да су препреке у раду велике разлике у способности деце истог узраста

Могућност професионалног напредовања

5.1. Да ли сте похађали додатне обуке или семинаре о развоју ране дечје писмености, а које су према начелима Година узлета?

50 responses

52% испитаника је прошло додатне обуке или семинаре о развоју ране дечје писмености.

5.2. Које теме бисте волели да истражите у оквиру свог професионалног развоја, а тичу се различитих начина подршке васпитача раној писмености деце у контексту Година узлета?

* Највећи број испитаника се изјаснио да би присуствовао семинарима на тему развоја дечје писмености у непосредном раду са децом

* Обуке које оснажују компетенције васпитача за развој ране писмености код деце и подршка стручне службе

* Како укључити родитеље у подршку развоја ране писмености и комуникације

* Креативни начини развоја ране писмености

* Улога игре у развоју ране писмености код деце јасленог узраста

- * Сви понуђени семинари у установи
- * Важност писмености на јасленом узрасту
- * Говорне мане
- * Утицај дигиталне технологије на децу
- * Дигитална писменост
- * Хоризонталне размене на нивоу установе и посећивање кластера
- * Нивои способности деце (Како се носити са тим?)
- * Рана писменост код потенцијално надарене деце

4.2 Консултовање са децом

Консултовање са децом је вршено у вртићима „Сунце”, „Рода” и „Чаролија” у Шиду у групама деце пред полазак у школу. Консултовано је двадесеторо деце.

1. Зашто је важно учити да читамо и да пишемо?

Највећи број деце је одговорио да је важно учити читати и писати да бисмо били паметни. Деца која су била у пројекту: „Моје тело” имала су интересантне одговоре везане за људско тело (*троје деце*).

- Да будемо паметни (*шест одговора*)
- Па ако на пример неко има ларингитис и не може да прича онда је важно да нешто што му треба напише, зато је важно
- Да би били паметни и да би у школи могли писати
- Да добијемо А+ када будемо у школи, то је добра оцена
- Развија нам се мозак и онда будемо паметнији од телефона
- Зато што ми можемо да свашта научимо и знамо и тако нам се развија мозак
- Да знамо и да будемо паметни

- Да запамтимо и да кажемо мами и тати
- Да би добили све петице, да би мајка била срећна и да ми учимо када будемо велики мали децу
- Да би прошли тест, за школу и посао
- Да будемо паметни и да нешто научимо
- Да будемо бољи
- Да би били што паметнији
- Да будемо добри

2. Које књиге волиш да читаш или да ти их неко прочита? Зашто?

Највећи број деце је рекао да највише воли бајке, најчешће су говорили како су то Дамбо, Штрумпфови и Пепељуга. Такође и Пинокио, 101 далматинац и Породица Симић. Неколицина деце је рекла да воли књиге о животињама, енциклопедије, књиге о праисторији и диносаурусима.

Деца воле бајке зато што су им забавне и воле да им се чита пре спавања, деца којима се свиђају енциклопедије или књиге о људском телу наводе како их то интересује и како су свашта научили читајући исте.

Троје деце од испитаних уме самостално да прочита оно што их интересује. Једна девојчица је рекла да се осећа срећно и како се пуно изненади јер раније није знала да пише и чита, а сада зна.

3. Да ли пишеш или црташ поруке другу другарици? Како се тада осећаш?

Деца у већини случајева цртају честитке другарима или родитељима, неколико деце уме и да напише поруку. Један дечак је рекао да се осећа срећно док пише, као да има ЧЕТ ГБТ у глави, док је једна девојчица изнела како је написала другару писмо, али га није послала јер није знала његову адресу.

4. Које речи знаш да напишеш?

Сва консултована деца умеју да напишу своје име, мама и тата, док поједина деца кажу да пишу називе животиња, адресу, град у ком живе, презиме, имена другара, љубав, срце...

Троје деце од испитаних зна сва ћирилична слова.

5. Зашто је добро да учимо нове речи?

Усвајање нових речи деца углавном сматрају као средство да буду паметнији и постигну успех у школи. Важно им је да не буду, како они кажу глупи и да не добију негативну оцену у школи. Једно дете је навело како је важно учење нових речи због разговора за посао.

- Па добро је, јер када тебе неко нешто пита, а ти не знаш одговор јер ниси свестан да постоји та нека реч

- Како би били паметни (*шесторо деце*)

- Да можемо знати шта да причамо

- Можемо да идемо у школу и да тамо нешто напишемо

- Можемо да будемо паметни и свашта нешто да знамо

- Онда ћемо знати

- Да будемо паметни и озбиљнији

- Ако нас неко пита ми одговоримо ту реч

- Да би знали да учимо своју децу

- Да учимо за први разред

- Када будемо ишли да тражимо посао важно је да знамо да одговоримо када нас тамо питају

- Да би научили

- Да не би били глупи

- Да учимо нове језике

- Да не добијемо јединицу

- Да знамо како се нешто каже

6. Шта можемо да научимо из књига које читамо?

Сва испитана деца придају значај ономе што могу да науче у књигама. У одговорима запажам како су поједина деца везивала знања за родитељска занимања (лекар, наставник, учитељ...), и за лична интересовања.

- Пуно ствари, ја сам научила да су људи некада писали пером
- Да научимо слова, јер можда нека знамо, а нека ћемо научити
- Да препричамо причу, сами
- Да нешто научимо и када дођемо у вртић да нешто знамо
- Развија нам се машта кроз причу и мозак
- Неке нове приче
- Да више научимо, да знамо да пишемо
- О људском телу
- Нешто што ће нам требати за школу и када нарастемо
- Бројеве и слова
- Нешто лепо, да знамо како су диносауруси пре живели
- Како се лечи
- Како се уче деца
- О природи и друштву
- О цвећу и о природи
- Како расте трава
- О прошлости и будућности
- Како да направимо експерименте
- О животињама
- По нешто ново

7. Да ли знаш шта је таблет или рачунар? За шта га користиш?

Сва испитана деца знају шта је рачунар, али га већина испитаних назива компјутер. Користе га углавном за играње игрица и гледање анимираних филмова.

8. Да ли имаш омиљену игрицу телефону или рачунару?

Више испитане деца користи телефон за играње игрица. Игрице које им привлаче пажњу су:

- Животиње (Animals)
- Бројеви чудовишта
- Лего
- Бојанке

- Мајнкрафт (Minecraft)

Неколико деце је одговорило да учи енглески језик преко телефона.

9. Да ли користиш телефон или рачунар сам или са неким?

Деца углавном телефон користе сами, а рачунар заједно са једним од родитеља или са гостима који им дођу у кућу.

10. Да ли си некада учио слова или цртао помоћу телефона или рачунара?

Деца су користила рачунар или телефон и за упознавање са словима, бројевима, цртали су и бојали, тражили информације које их интересују помоћу гласовних порука.

11. Где у соби вртића можемо видети речи или слова?

Писане речи и слова деца примећују на таблама са паноима и панелима, примећују обележене предмете (*столица, сто, полица...*), у литерарној целини на магнетној табли са словима, у књигама, у вртићкој библиотеци...

12. Да ли користите слике или цртеже како би заменили неке речи?

Деца имају игре меморије на којима су предмети који почињу на одређено слово и споменули су да имају слике хране које постављају у холу како би родитељи видели шта је тога дана било на јеловнику.

13. Које речи умеш да прочиташ на улици?

Поједина деца умеју да прочитају називе продавница, препознају лого одређених продавница, називе улица, кућне бројеве...

4.3 Актуелна пракса у вртићу

Од увођења нове концепције програма васпитачи све више примећују и бележе фотографијом колико деца на раном узрасту показују заинтересованост за бележење онога што је њима у игри важно и како у тим ситуацијама, без страха од погрешке радо пишу или илуструју. На јасленом узрасту деца показују заинтересованост за илустрације, радо бирају сликовнице које листају или траже да им васпитач прочита, а кроз дневне рутине, игру и истраживачке активности активно конструишу стратегије везане за рану писменост.

Као примере добре праксе у даљем тексту приказујем децу различитих узраста из ПУ „Јелица Станивуковић Шиља“ у Шиду како уче кроз игру, самостално у пару или у мањим или већим групама.

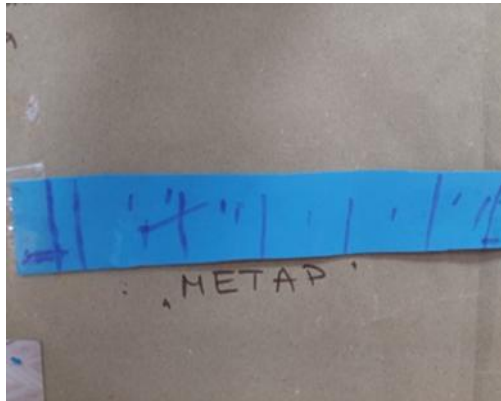
- Млађа јаслена група, тема/пројекат „Тражим скривам“, деца у игри са кутијом скривалицом у којој су скривене мале књиге које они радо листају и траже од васпитачица мимиком да им исте чита

- Деца узраста од две до три године у игри са алатом развијају мишиће шаке, вежбају координацију око-рука која је од велике важности за писање, а притом показују заинтересованост и радост.

- Деца узраста од три до четири године у пројекту „Мали мајстори“ праве метар којим мере површине, али користе и прави метар и мере, а затим бележе мере које су им потребне. У игри делују веома озбиљно и добро промишљају следеће кораке у градњи.

- Деца средње групе у пројекту „Карта за воз“ од старих визит картица израђују карте, праве нову просторну целину за продају карата. Израђују мапу од вртића до железничке станица, илуструју улице и објекте, праве тунел, по жељи једног другара који је рекао да би било баш лепо да га имају у свом граду. Износе у двориште локомотиву и деца почињу да цртају пругу.

- Старија група је била у пројекту „Од пијаце до трпезе“. У ово пројекту можемо видети прегршт ситуација за развој ране писмености коју су васпитачи препознали и документовали. Обишли су пијацу са које су деца изашла пуна утисака које су пренели на цртеж, проигравали су ситуације са пијаце, мерили воће које су продавали бележили колико су јабука и осталог воћа продали...

Подстакнути песмицом „Зимница“ настали су цртежи и рецепти које су деца доносила од куће. Деца су преписивала рецепте, а речи које су им биле дуге или тешке за написати, илустровали би.

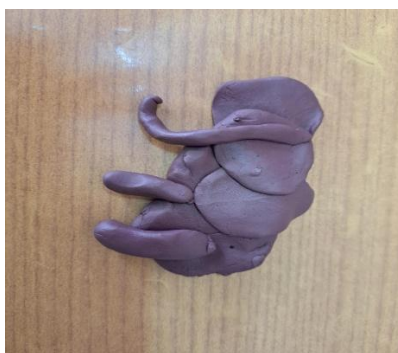
- Деца исте групе, завирила су и у краљевство у ком су се нашли у свету бајки окружени принчевима и принцезама, кроз процесне паное видимо како они замишљају живот на двору, интересантни су цртежи дворских луда, принцеза и принчева.

Промисљали су које фотографије да ставе на пано, качили су своје цртеже, лепили фотографије двораца у целину за конструисње и правили дворце по узору на дворце са фотографија.

- Бавећи се животињама деца старије групе листала су сликовнице и енциклопедије, препознавали су животиње које су илустровали, месили животиње од пластелина, слагали танграм у облику животиња...

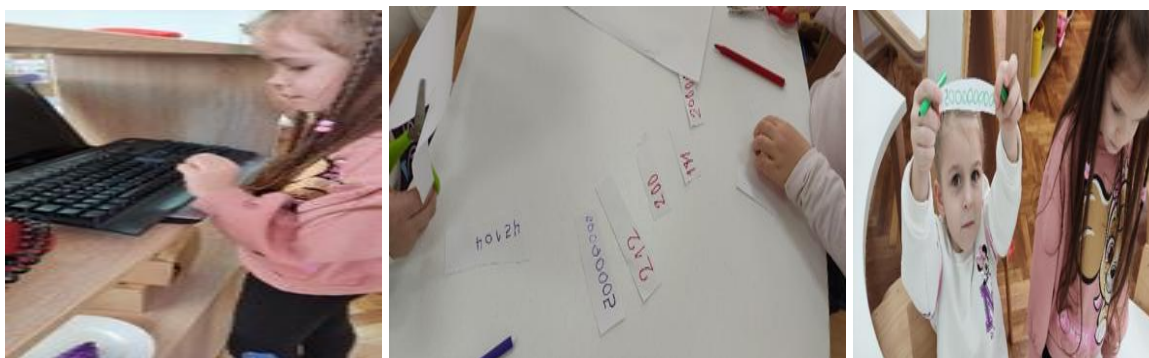
На процесним паноима могли су се видети различити цртежи у којима су деца свој уметнички израз исказала различитим техникама у којима се огледало мноштво боја и детаља које су запазили у енциклопедијама и сликовницама.

- Мешовита група полудневног боравка у Ердевику је била у пројекту „Ресторан Маза и Луња“. Играјући се ресторана деца су позвала другаре у ресторан исписаном речи „ОТВОРЕНО“ и тада су кроз игру деца на различите начине симболима и словима бележила наруџбе, писала јеловник, бележила рецепте јела...

Након јела у ресторану морао се платити рачун, деца су осмислила на који начин ће и то да остваре. Једна тастатура и исписане новчанице решиле су проблем.

- Након тестирања за први разред деца исте групе показала интересовање за полазак у школу, собу у којој бораве преуредили су у учионицу у којој је „учитељица“ испитивала „ђаке“ и давала им задатке. Посетили су децу четвртог разреда која су им причала своја искуства из школе и помагала им да ураде задатке које су добили од учитељице.

- Група у години пред полазак у школу бавила се истраживањем свемира, деца су кроз ову тему/пројекат бележила различите промене на небу и тако правила књигу доказа о постојању других планета и небеских тела. У простору су направили истраживачку станицу у којој су истраживали свемир. Станицу су украсили звездама и цртежима ванземаљаца. Из енциклопедије су прецртавали распоред планета у Сунчевом систему.

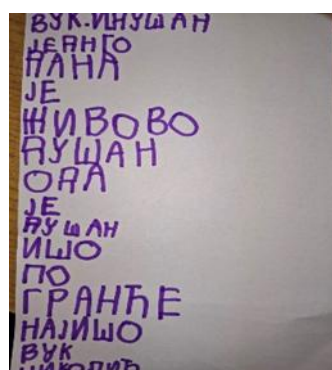
- По угледу на древне Сумерце другари из полудневног боравка из Вашице су од глине направили плочице по којима су писали штапићима и на основу тога закључили зашто је такво писмо названо клинасто. Тема /пројекат „У царству књига“ је била веома инспиративна за децу, нарочито им се свидела посета библиотеци и позајмица књига.

- Како се ближи полазак у први разред деца све више показују заинтересованост за писану реч, за бележење, желе да иду у школу и на основу искуства од старије браће или сестара праве распоред својих активности да им дан у вртићу буде што сличнији дану у школи.

Као родитељ сарадник у групи је бавила мама која предаје у основној школи српски језик и књижевност. Деци је испричала „Изокренуту причу“ коју су они илустровали и исписали по сећању.

5 ДИСКУСИЈА

Из упитника за васпитаче може се увидети да васпитачи користе различите методе у развоју ране писмености код деце предшколског узраста. Изненадио ме став неколицине испитаника који сматрају да се развој ране писмености не развија на јасленом узрасту.

Веома је добро што васпитачи оцењују веома важном и важном игру у контексту развоја ране писмености, само троје анкетираних игра у том контексту сматра умерено важном. У подстицању ране дејне писмености васпитачи најчешће спроводе читање прича, подстичу децу да учествују у израђивању паноя и панела, користе различите симболе у проширеној игри или играма са правилима, а најређе се примењују дигитални ресурси.

Консултовање са децом, за мене је било веома интересантно. Наиме, деца су показала добру вољу да учествују у консултовању, држали су се теме о којој смо причали и давали смислене одговоре. Кроз одговоре на питања може се приметити утицај тама/ пројеката којима су се деца бавила за време консултовања или непосредно пре консултовања. Код коришћења дигиталних ресурса могу да приметим да само неколицина деце исте користи за едукацију, више их користи за игру и забаву.

Прва хипотеза се испоставила као тачна, а то је да васпитачи користе различите методолошке приступе и активности за подстицање ране дејне писмености. Да игра има значајну улогу, јер омогућава деци да кроз интеракцију и истраживање развијају своје језичке и комуникативне вештине. Да породично окружење и активно укључивање родитеља у рад вртића могу значајно утицати на дејни развој. Да су изазови у развоју ране дејне писмености недостатак ресурса, различити нивои вештина међу децом или ограничени временски оквири. Да професионални развој игра кључну улогу у квалитету образовања. Једино што мали број испитаних васпитача (шесторо) у свом васпитно-образовном раду користи дигиталне ресурсе.

Друга хипотеза је имала за претпоставку да деца у години пред полазак у школу имају различите нивое разумевања појмова везаних за рану писменост и да се разумевање значајно обликује Друга хипотеза је имала за претпоставку да деца у години пред полазак у школу имају кроз интеракције са вршњацима, родитељима и васпитачима, нивои разумевања могу се значајно разликовати у зависности од изложености различитим дигиталним уређајима.

Кроз консултовање са децом установила сам да је ова претпоставка тачна. Јасно се може уочити различит ниво разумевања појмова везаних за рану писменост, као и нивои комуникације деце. Деца која имају старије браћу или сестре, као и деца које родитељи подстичу кроз разне активности и деца којима родитељи читају остварују бољу комуникацију и показују боље разумевање. Из дејних одговора може се видети

утицај васпитача кроз теме/ пројекте којима су се бавили непосредно пре или у току интервјуа, а то су теме/ пројекти “Школа” и “Моје тело”, а другари из вртића “Чаролија” су обишли сеоско имање, па су им животиње биле често у одговорима. До тог закључка сам дошла након разговора са васпитачима група у којима бораве испитана деца.

Желим истаћи своје велико задовољство што сам имала прилику да се бавим одабиром фотографија које показују развој ране писмености код деце предшколског узраста. Ове фотографије не само да су осликале креативност и игру, већ су и дочарале важност раног образовања и интеракције у развоју ране писмености. Посматрањем фотографија деце како се кроз игру развијају у својим језичким способностима било је инспиративно и подстакло ме на размишљање о значају оваквих активности у деčјем образовању.

Место доприноса дигиталних технологија у развоју ране писмености може побољшати процес учења и ангажовања деце. Алати као што су интерактивне апликације и едукативне игре могу стимулисати интересовање за читање и писање. Највећи изазов у коришћењу дигиталних технологија је прекомерна употреба технологије, недостатак квалитетног садржаја и потребе за обуком васпитача како би ефикасно интегрисали дигиталне технологије у образовном процесу.

6 МЕСТО ДИГИТАЛНИХ ТЕХНОЛОГИЈА У РАЗВОЈУ РАНЕ ПИСМЕНОСТИ – УНАПРЕЂИВАЊЕ ПРАКСЕ

На основу добијених резултата истраживања може се уочити да је у установи „Јелица Станивуковић Шиља“ васпитачима и медицинским сестрама-васпитачима неопходна помоћ у коришћењу дигиталних технологија.

Дигиталне технологије могу допринети да предшколска установа буде безбедна и сигурна средина која уважава различитости, поштује права и потребе деце и породице и сарађује са породицом и локалном заједницом.

Уз помоћ различитих дигиталних алата могуће је унапредити сарадњу са породицама, кроз узајамно информисање, консултовање са родитељима, идентификовање њихових потреба за подршком и различитим начинима учешћа у животу вртића, комбиновањем класичних и технолошки иновативних облика комуникације и сл.

Преко веб-сајта установе, имејла и друштвених мрежа, креирањем брошура уз помоћ ДТ, њиховим умножавањем и дељењем на веб-сајтовима других институција и организација у локалној заједници, установа промовише сигурно и безбедно окружење за децу, тако што:

- Чини јавно доступним документа (нпр. Статут, Развојни план установе, Годишњи план рада и извештаје, Предшколски програм васпитно образовног рада, Програм заштите деце од насиља и дискриминације и др.) и информације о различитим аспектима организације рада установе.

- Информише породице о могућностима и потенцијалним ризицима употребе ДТ и могућим начинима реаговања у ситуацијама њихове злоупотребе; политикама и процедурама заштите приватности и личности детета и породица када се користе дигиталне технологије; облицима, програмима и услугама које пружа, као и о правима детета и породице и начинима њиховог остваривања. (Златаровић, Лакићевић, Кузмановић, Анђелковић, Ђоровић, Величковић. (2022))

Развој ране писмености код деце предшколског узраста уз коришћење дигиталних технологија може бити врло ефикасно, али захтева пажљиву и промишљену имплементацију. За коришћење дигиталних ресурса васпитаче можемо подстакнути доношењем акционог плана за наредну радну годину.

Акциони план за унапређивање коришћења дигиталних технологија у ПУ „Јелица Станивуковић Шиља“ у Шиду

Тема	Активности	Циљ активности	Време
Приказивање примера добре праксе	Обезбедити примере успешних пракси коришћења дигиталних алата у развоју ране писмености	Упознавање васпитача са успешним примерима добре праксе коришћења дигиталних технологија	Октобар 2025.
Обука и едукација	Организовање радионица или семинара за васпитаче где ће се упознати са могућностима дигиталних технологија. Показивање конкретних алата и апликација које могу користити у раду са децом	Оснаживање васпитача са методологијама и праксама које омогућују ефикаснију и квалитетнију употребу дигиталних алата	Новембар 2025.
Развијање дигиталних каталога	Креирати каталог и апликације које су прилагођене узрасту и развоју деце. Укључивање препорука рецензија и упутства за коришћење	Стварање дигиталних каталога који омогућава лако претраживање и приступ информацијама	Децембар 2025.

Подстицање креативности	Охрабрити васпитаче да креирају своје дигиталне садржаје, као што су интерактивне приче или образовне игре. То може укључити коришћење алата као што су Канва (canva) или Скреч (scratch). Направити дигиталну причу помоћу алата Стори /Џамп (Story/Jumper) заједно са децом. Читати приче које су направила друга деца на страници Стори Џамп Либрари (Story Jumper Library)	Оснаживање васпитача да ефикасно користе дигиталне алате за креирање креативних и интерактивних образовних материјала, која би унапредила ангажман деце и подстакла развој њихових вештина кроз визуелно и интелектуално учење	Након завршене обуке, континуирано
Повезивање са родитељима	Укључити родитеље у процес учења користећи дигиталне алате. Информисати родитеље о ресурсима које могу користити код куће како би подржали развој писмености код деце.	Ојачавање сарадње између родитеља коришћењем дигиталних алата који омогућавају активно учествовање родитеља у образовном процесу, чиме се унапређује комуникација и подржава развој деце	Након завршене обуке, континуирано

Заједнички рад са технолошким стручњацима	Укључити стручњаке за дигиталне технологије како бисте помогли васпитачима да разумеју само технолошко коришћење, али и да добију подршку у имплементацији.	Ојачавање компетенција васпитача у коришћењу дигиталних технологија кроз сарадњу са стручњацима из области дигиталног образовања, што ће омогућити иновативне приступе и побољшати квалитет образовања	По потреби
Евалуација и прилагођавање	Спровести евалуацију како би се пратила ефикасност коришћења дигиталних ресурса и спремност васпитача да их користе.	Спровођење евалуације коришћења дигиталних ресурса у образовном процесу како би се проценила њихова ефикасност	Јун 2026.

Васпитач одлучује о примени специфичног дигиталног уређаја или ресурса у непосредном раду са децом на основу критичког промишљања, у зависности од реалног контекста групе и актуелне ситуације. Средства асистивне дигиталне технологије (нпр. таблет са програмом за комуникацију, оловке за цртање на таблету, кинект уређај и сл.) омогућавају деци са сметњама у развоју и инвалидитетом укључивање у активности, без којих то не би могла. Део професионалне одговорности васпитача јесте да, консултујући се са родитељима, децом и колегама, континуирано преиспитује оправданост, а у неким случајевим и неопходност, примене ДТ у раду са децом предшколског узраста.

ДТ се користе у функцији изградње односа, повезивања, заједничког учешћа, размене и сарадње деце, вртића, породице и локалне заједнице. Треба тежити да у процесу њене употребе увек буде ангажовано више деце која дигитални уређај или алат користе заједно. Васпитачи и деца користе ДТ тако да негују узајамно подржавајуће односе, поверење и солидарност у оквиру заједнице учења деце и одраслих. Примена ДТ може допринети развоју појма о себи, приближавању локалног, националног и културног наслеђа, прихватању и уважавању идентитета и култура заједнице у којој дете

живи. ДТ може да допринесе прихватању и уважавању различитости појединаца, заједница и култура без обзира на њихову удаљеност.

Уз помоћ ДТ деца, уз подршку и учешће одраслих (васпитача и породице), могу да изразе своје идеје, ставове, предлоге и активно учествују у заједници. ДТ се користе као средство које потпомаже процесе консултовања са децом, обезбеђује видљивост и уважавања иницијатива, предлога, идеја и искустава деце и родитеља. Примена ДТ омогућава да људи и простори локалне и шире заједнице постану доступнија места сусретања, учења и заједничких активности деце и одраслих. Њихова употреба доприноси повезивању деце и вртића с појединцима и институцијама локалне заједнице који могу помоћи у продубљивању истраживања, решавању изазова, проблема и питања која се отварају током развијања теме/пројекта. (Златаровић, Лакићевић, Кузмановић, Анђелковић, Ђоровић, Величковић (2022)).

ЗАКЉУЧАК

Развој ране писмености на раном узрасту представља темељ за будуће учење и образовни напредак деце. Кроз овај рад истражени су различити аспекти писмености, укључујући језичке вештине, креативност и критичко размишљање које се развија у интеракцији са окружењем и задацима прилагођеним децјем узрасту.

Обзиром на све већу присутност дигиталних технологија у модерном друштву, њихово укључивање у образовни процес у предшколским установама може значајно обогатити искуства деце. Дигиталне технологије попут интерактивних апликација и образовних игара, пружају нове начине за потицање ране писмености, олакшавајући деци приступ материјалима и ресурсима који подстичу учење кроз игру.

Важно је осигурати да се технологије користе на смислен и модеран начин, уз активно учешће васпитача и родитеља. Такође је важно развијати критичко мишљење о коришћењу технологија и осигурати уравнотежен приступ који укључује и традиционалне методе учења.

ЛИТЕРАТУРА

Братанић, М. (1991). Микронедагогија: интеракцијско- комуникацијски аспект одгоја: приручник за студенте и наставнике. Загреб: Школска књига.

Закон о основама система образовања и васпитања. Службени гласник РС, бр. 27/2023 <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2017/88/1/reg>

Златаровић В., Лакићевић О., Кузмановић Д., Анђелковић Н., Ђоровић Е., Величковић С. (2022). Смернице за примену ДИГИТАЛНИХ ТЕХНОЛОГИЈА у предшколској установи, Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

Јурчић, Д. (2017). Теоријске поставке о медијима и дефиниције, функције и утјецај. Mostariensia: часопис за друштвене и хуманистичке знаности, 21(1), 127-136.

Кошир, М., Зграбљић, Н. и Ранфл, Р. (1999.) Живот с медијима: приручник о медијском одгоју за родитеље, наставнике и учитеље. Загреб: Дорон.

Крњаја, Ж., Павловић Бренеселовић Д. (2017). Калеидоскоп: пројектни приступ учењу, Београд: Институт за педагогију и андрагогију

Крњаја Ж., Павловић Бренеселовић Д. (2022). Водич за развијање теме/ пројекта са децом- Интегрисани приступ учењу кроз теме/пројекте у складу са Основама програма ПВО „Године узлета”, Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

Крњаја Ж., Павловић Бренеселовић Д. (2022). Приручник за документовање, Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

Крњаја Ж. (2016). Где станује квалитет књига 3, Развијање праксе децејег вртића, Београд: Институт за педагогију и андрагогију Филозофски факултет Универзитета у Београду

Kumpulainen, K. & Gillen, J. (2017). Young Children’s Digital Literacy Practices in the Home: A Review of the Literature. COST ACTION ISI1410 DigiLitEY. ISBN: 9780902831469 Accessed: <http://digilitey.eu>

Лазаревић, Е. (2014). Развијеност фонолошке способности деце предшколског узраста. Београд: Зборник Института за педагошка истраживања. 46 (2), 425–450.

Masoumi, D. & Bourbour, M. (2024). Framing adequate digital competence in early childhood education. *Education and Information Technologies*. 1-19.
<https://doi.org/10.1007/s10639-024-12646-7>

Мићић, В. (2019). Подстицање развоја ране писмености у предшколском узрасту. *Методичка теорија и пракса*, 13(1), Крушевац: Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Крушевцу, 171–194.

Миленковић, С., Николић, Ж., Чворовић С. (2025). Деца раног узраста као конзументи дигиталних медија у породици и улога родитеља, *Кругови детињства*, 13(1), 28-44. UDK159.928.23-053.4:004738.5 DOI:10.53406/kd.v 13i 121

Николић М. (2008). Развој и теорија говора, *Радови Филозофског факултета, Универзитет Источно Сарајево*, 10, 2, стр. 57-72.61.

Николић М. (2009). Подстицање развоја свести о синтакси код деце предшколског узраста, *Зборник Института за педагошка истраживања*, 41, 2, стр. 437-460.

Николић, М., Миленковић С. (2019). Предлог програма за подстицање развоја предвештина читања у предшколској установи. *Иновације у настави XXXII*, бр. 1, стр. 125-128.

Николић, М., Миленковић, С. (2022). Припрема деце за усвајање читања и писања *Измењено и допуњено издање ауторизоване скрипте са практикумом*. Сремска Митровица: Висока школа струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре- Сирмијум.

Павловић Бренеселовић Д., Крњаја Ж., Бацковић С. (2022). *Водич за уређење простора у деčјем вртићу*, Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

Павловић Бренеселовић Д., Крњаја Ж., Јовановић М., Сјеничић Г. (2022). Стратегија заједничког развијања програма у складу са специфичностима појединих узраста деце , Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

Peters, K. M. & Blunberg. F. C. (2002). Cartoon Violence: Is It As Detrimental to Preschoolers as We Think. *Early Childhood Education Journal*, 29(3), 143-148.

Пешић, Д., Николић, М, Кораћ, И. (2025). Документовање коришћењем дигиталних технологија у васпитно- образовној пракси *Research in Pedagogy*, Vol. 15, No. 1, pp. 62-75.

Спасић, Ј. (2021). Језичке игре у говорном развоју. Приручник за развој говора деце предшколског узраста. Београд: Креативни центар.

Su, J. & Yang, W. (2023). Digital competence in early childhood education: A systematic review. *Education and Information Technologies*, 29(4), 4885 – 4933.
<https://doi.org/10.1007/s10639-023-11972-6>

UNICEF. (2022). Educators' Digital Competence Framework. UNICEF Europe and Central Asia Regional Office. <https://www.unicef.org/eca/reports/educators-digital-competence-framework>

Шева, Н. (2019). Развој ране писмености и улога породице. Зборник „Настава и учење у процесима модернизације Србије”. Београд: Институт за педагошка истраживања.. 191-208.

(2019). Године узлета - Основе програма предшколског васпитања и образовања, Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

<https://puduga.rs/informator/obavestenja/na-koji-nacin-podrzavamo-ranu-pismenost-u-vrticu/> *НА КОЈИ НАЧИН ПОДРЖАВАМО РАНУ ПИСМЕНОСТ У ВРТИЋУ*

<https://www.danas.rs/zivot/zasto-je-vazno-razvijanje-rane-pismenosti-i-sta-svako-od-nas-moze-da-radi-sa-decom/>

Прилог 1 (упитник за васпитаче)

Упитник за васпитаче и медицинске сестре васпитаче

Увод: Ова анкета има за циљ да истражи начине на које васпитачи подстичу развој ране децје писмености. Ваши одговори ће бити анонимни и коришћени искључиво у сврхе истраживања. Хвала вам на учешћу!

1. Општи подаци

1.1 Ваш ниво образовања

- а) Средња школа
- б) Виша стручна спрема
- в) Висока стручна спрема

1.2 Године искуства у раду са децом

- а) 1-5
- б) 5-10
- в) 10-20
- г) 20-30
- д) више од 30

1.3 Са којим узрастом деце сте до сада радили у вртићу? (Заокружите један или више одговора.)

- а) 1-3 године старости
- б) 3-5 година старости
- в) 5-7 година старости

2. Практичне стратегије

2.1 Које активности најчешће спроводите за подстицање ране писмености код деце? (можете одабрати више опција)

- а) Читам деци приче.
- б) Приликом проширивања дечје игре омогућујем им употребу различитих симбола.
- в) Код израде продуката тема/пројеката са децом подржавам и подстичем њихово бележење, цртање, мерење, упоређивање, симболично представљање, и сл.
- г) Укључујем децу у израду паноа, панела... и др.
- д) Приликом коришћења дигиталних ресурса.
- ђ) Организујем са децом игре са правилима у којима се користе различити симболи.
- е) Друго (молимо наведите) _____

2.2 Колико често укључујете читање у свакодневне активности

- а) Никада
- б) Понекад
- в) Често
- г) Сваки дан

2.3 Како оцењујете важност игре у развоју писмености код деце?

- а) Веома важна
- б) Важна
- в) Умерено важна
- г) Није важна

2.4. Укратко образложите зашто тако оцењујете важност игре _____

3. Улога породице

3.1 Да ли сте са родитељима на састанцима разговарали о ЗНАЧЕЊУ појма „рана писменост“ у Годинама узлета, како они овај појам не би бркали са подучавањем деце у читању и писању?

а) ДА

б) НЕ

3.2 Колико често комуницирате са родитељима о важности раног развоја писмености?

а) Никада

б) Понекад

в) Често

3.3 Да ли организујете радионице или информативне састанке за родитеље подршке дејој писмености?

а) Да

б) Не

4. Идентификација препрека

4.1 Које препреке најчешће срећете у раду на развоју ране писмености? (можете одабрати више опција)

- а) Недостатак књига, сликовница, различитих дечјих часописа
- б) Недостатак различитог штампаног материјала за исецање, лепљење...
- в) Недостатак разгледница, хартије, прибора за писање, цртање...
- г) Ограничено време
- д) Различити нивои способности деце
- ђ) Недовољна подршка од стране родитеља
- е) Друго(молимо наведите) _____

5. Могућност за професионални развој

5.1 Да ли сте похађали додатне обуке или семинаре о развоју ране дечје писмености, а да су према начелима Година узлета?

- а) да
- б) не

5.2 Које теме бисте волели да истражујете у оквиру свог професионалног развоја, а тичу се различитих начина подршке васпитача раној писмености деце у контексту Година узлета ?

Хвала вам што сте одвојили време за попуњавање ове анкете. Ваши одговори су веома важни за разумевање тренутних пракси и могућности напредовања у развоју ране дечје писмености.

Прилог 2 (питања за консултовање са децом)

- Зашто је важно учити да читамо и да пишемо?
- Које књиге волиш да читаш или да ти их неко прочита? Зашто?
- Да ли пишеш или црташ поруке другу другарици? Како се тада осећаш?
- Које речи знаш да напишеш?
- Зашто је добро да учимо нове речи?
- Шта можемо да научимо из књига које читамо?
- Да ли знаш шта је таблет или рачунар? За шта га користиш?
- Да ли имаш омиљену игрицу телефону или рачунару?
- Да ли користиш телефон или рачунар сам или са неким?
- Да ли си некада учио слова или цртао помоћу телефона или рачунара?
- Где у соби вртића можемо видети речи или слова?
- Да ли користите слике или цртеже како би заменили неке речи?
- Које речи умеш да прочиташ на улици?